היום נלמד בעזרת ה׳:

בכורות דף נו

(בעמ׳ הקודם)

משנה: הלוקח: הקונה בהמה.

גמרא: מנא הני מילי: מנין שהלוקח או שניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה?

אמר רב כהנא: נאמר בתורה "בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן לִי. כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ", כשם שבניך (= פדיון הבן) אינם בלקוח ובמתנה, לפי שלא שייך בבנים לקיחה ומתנה שהרי הם נולדו אצל האב, כך שורך וצאנך האמורים בפסוק אינם בלקוח ובמתנה, ומכאן שאין מעשר בהמה נוהג בלקוח ובמתנה.

קושיא: **והאי בבכור כתיב:** והרי הפסוק הזה נאמר לגבי בכור, ואיך אתה לומד ממנו למעשר בהמה? ועוד, בכור קדוש גם בלקוח ומתנה, שהרי הוא קדוש משעה שנולד, ואיך אתה רוצה ללמוד מכך לגבי מעשר בהמה שאינו קדוש בלקוח ומתנה?

תירוץ: **אמר קרא:** נאמר שם בפסוק "תַּעֲשֶׂה", ומשמע שקדושתו ע"י מעשה, וזה בוודאי לא שייך אצל בכור, שהרי הוא קדוש מרחם ואינו צריך שום עשייה לקדשו, אלא אם אין מילה זו שייכת אצל בכור, תן אותה למעשר בהמה ללמדנו שאינו בלקוח ובמתנה.

שאלה: **ואימא תנהו עניין לחטאת ואשם:** אולי נלמד שאם אינו עניין לבכור תנהו עניין לחטאת ואשם שאינם שייכים בלקוח ובהמה.

תשובה: **דומיא דבנך:** אנו לומדים רק דבר הדומה ל"בָּנֶיךָ" שנאמר על בכור אדם, כשם שבכור אדם אינו בא על חטא, כך שורך וצאנך האמורים בפסוק אינם באים על חטא, וא"כ אי אפשר להעמיד את הפסוק בחטאת ואשם שבאים על חטא, אלא על מעשר בהמה שאינו בא על חטא.

שאלה: **ואימא תנהו עניין לעולה ולשלמים:** שאינם באים על חטא.

תשובה: **דומיא דבנך:** אנו לומדים רק דבר הדומה ל"בָּנֶיךָ" שנאמר על בכור אדם, כשם שבכור אדם אינו נדר ונדבה, שהרי הוא חובה, כך שורך וצאנך האמורים בפסוק אינם באים בנדר ונדבה, וא"כ אי אפשר להעמיד את הפסוק בעולה ושלמים שבאים בנדר ונדבה, אלא במעשר בהמה שהוא חובה.

שאלה: **ואימא תנהו עניין לעולת ראייה:** שהיא חובה ואינה באה על חטא.

תשובה: **דומיא דבנך:** אנו לומדים רק דבר הדומה ל"בָּנֶיךָ" שנאמר על בכור אדם, כשם שבכור אדם אין זמן קבוע שצריך להקדיש אותו, אלא בשעה שנולד הוא קדוש, כך שורך וצאנך האמורים בפסוק מדובר בדבר שלא קבוע לו זמן, וזה מעשר בהמה שיכול להפרישו מתי שרוצה, וא"כ אי אפשר להעמיד את הפסוק בעולת ראייה שיש לה זמן קבוע בשלוה רגלים בלבד.

נמצא שהפסוק מדבר במעשר בהמה, וממעטים לקוח ומתנה שפטורים ממעשר בהמה.

קושיא: **אי מה בנך:** א"כ נדרוש גם כשם ש"בָּנֶיךָ" (= פדיון הבן) לא שייך בלקוח כלל, דהיינו שלא שייך בו קנייה כלל אפילו בהיותו עובר, כך מעשר בהמה לא שייך בקנייה כלל ואפילו אם קנה בהמות עוברים במעי אמן, ומדוע אמר רבי אסי בשם רבי יוחנן שאם קנה עשרה עוברים של בהמות בעודם במעי אמם, כולם חייבים במעשר בהמה?!

תירוץ: **אמר רבא**: נאמר שם בפסוק "תַּעֲשֶׂה", ובכך הפסוק מיעט שבשעת עשייה דהיינו בשעה שהם ראויים לְהִתְעַשֵּׂר לא יהיו לקוחים מאחרים, אבל כשהם במעי אמם אין זו שעת עשייה, שהרי רק לאחר שהם יוולדו הם יהיו ראויים לְהִתְעַשֵּׂר.

*

גופא א"ר אסי א"ר יוחנן: חוזרים לדברי רבי יוחנן לעיל – אם קנה עשרה עוברים של בהמות בעודם במעי אמם, כולם חייבים במעשר בהמה.

קושיא: **והא אנן תנן:** והרי למדנו במשנתנו – הלקוח (= קנה בהמה) או שניתן לו במתנה פטור מן מעשר בהמה.

תירוץ: **א"ר אלעזר:** הלילה ראיתי את רבי יוחנן בחלום, והואיל וראיתי אותו אני יודע שאומר היום דבר טעם, בפסוק נאמר "תַּעֲשֶׂה" (= "בְּכוֹר בָּנֶיךָ תִּתֶּן לִי. כֵּן תַּעֲשֶׂה לְשֹׁרְךָ לְצֹאנֶךָ"), בשעת עשייה מיעט הכתוב, כלומר רק בשעה שהם ראויים להתעשר מיעט הפסוק שלא יהיו לקוחים, ולכן אמנם אם קנה בהמה פטור ממעשר בהמה, אבל עוברים במעי אמם אין זו שעת עשייה, ולא התמעטו ממעשר בהמה, ולכן אם קנה עוברים במעי אמם כשהם יוולדו יהיה חייב במעשר בהמה.

קושיא: **איתיביה ר' שמעון בן אליקים לר' אלעזר:** והרי למדנו בברייתא – הלקוח חל על מחוסר זמן. כלומר שאם קנה בהמה לפני שעברו שבעה ימים מלידתה, שאז היא 'מחוסרת זמן' להקרבה על המזבח (= בהמה כשרה להקרבה רק מיום השמיני מלידתה), שוב אינה נכנסת לדיר להתעשר. מוכח שגם בהמה שנקנתה שלא בזמן עשייה נפטרת ממעשר בהמה, שהרי בהמה 'מחוסרת זמן' אין זו שעת עשייה לפי שאינה ראויה להתעשר (כמובא לקמן במשנה נז.), ובכל זאת חל עליה שם 'לקוח'.

תירוץ: **אמר ליה, זו אינה משנה:** הברייתא הזאת לא נשנתה בבית המדרש! ואין לסמוך עליה.

ואם תמצא לומר משנה: ואם תרצה לומר שהיא כן נשנתה בבית המדרש ואפשר לסמוך עליה, הרי שבוודאי היא כדעת ר"ש בן יהודה משום ר"ש, שאמר מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר והרי הוא כבכור, שכשם שבכור קדוש לפני שמונה ימים (= שהרי הוא קדוש מיד בצאתו מהרחם) ומקריבים אותו רק לאחר שמונה ימים, כך מחוסר זמן קדוש לפני שמונה ימים ומקריבים אותו רק לאחר שמונה ימים. נמצא שלשיטתו מחוסר זמן נכנס לדיר להתעשר וא"כ הוא נחשב כ'שעת עשייה', ולכן לשיטתו הקונה בהמה לפני שעברו שבעה ימים מלידתה, שאז היא 'מחוסרת זמן' להקרבה על המזבח, שוב אינה נכנסת לדיר להתעשר, כיון שחל עליה שם 'לקוח', אבל הוא מודה שהקונה עוברים במעי אמם אין זו שעת עשייה, ולא התמעטו ממעשר בהמה, ולכן כשהם יוולדו יהיו חייבים במעשר בהמה.

*

תני תנא קמיה דרב: אחד מהחכמים שנה ברייתא לפני רב – איזהו אתנן שנכנס לדיר להתעשר, כל שנתנו לה וחזר ולקחו הימנה. כלומר שאם נתן לזונה טלה

כאתנן, ואח"כ חזר וקנה אותו ממנה, אם יש לו עוד תשעה טלאים חוץ ממנו נמצא שיש לו עשרה טלאים והם חייבים במעשר בהמה, ואם אחד מהטלאים הכשרים יצא עשירי הרי הוא מעשר בהמה וקרב על המזבח, אבל אם הטלה של האתנן יצא עשירי, יאכל במומו לבעלים.

קושיא: **והא איפסיל ליה ~~בלוקח~~ בלקוח**: והרי הוא קנה אח"כ את הטלה מהזונה, וא"כ הוא 'לקוח' שפטור ממעשר בהמה.

תירוץ: **אישתמיטתיה הא דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן** מי שהקשה את הקושיא, נשמט מזכרונו מה שאמר רבי יוחנן לעיל – לקח עשרה עוברין במעי אמן כולם נכנסין לדיר להתעשר, וגם כאן לגבי אתנן מדובר שהבועל נתן לזונה עובר במעי אמו ואח"כ חזר וקנה אותו ממנה בעודו במעי אמו.

קושיא: **ותיעשרה איהי**: א"כ מדוע הברייתא אמרה שרק אם הוא חזר וקנה אותו ממנה חייב במעשר, והרי הזונה בעצמה חייבת במעשר.

תירוץ: **בזונה נכרית**: מדובר בזונה נכרית שאינה חייבת במעשר בהמה, ולכן הברייתא הוצרכה לומר שהוא חזר וקנה את הטלה ממנה.

קושיא: **ולוקמה בזונה ישראלית ותיעשרה איהי**: כלומר מדוע צריך להעמיד את הברייתא בזונה נכרית, והרי אפשר להעמיד את הברייתא בזונה ישראלית (ד'זונה' ישראלית היא אשה ישראלית שאסור לו לבוא עליה), ועליה מוטל החיוב להפריש מעשר.

קמ"ל דזונה ישראלית לא הוי אתנן: הברייתא באה לחדש לנו שלא שייך איסור 'אתנן' בזונה ישראלית, ואפילו למזבח הוא כשר, אלא רק בזונה נכרית שייך איסור אתנן.

כדאביי, דאמר אביי: וזה כדברי אביי שאמר – זונה נכרית אתננה אסור, אבל כהן שבא עליה אינו לוקה משום האיסור של "**וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו**". זונה ישראלית (ד אשה ישראלית שאסור לו לבוא עליה) אתננה מותר, וכהן שבא עליה לוקה משום "**וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו**".

אביי מבאר מהיכן לומדים זאת:

זונה נכרית אתננה אסור: לגבי אתנן נאמר "לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם שְׁנֵיהֶם", ולגבי עריות נאמר "כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם", כשם שעריות שנאמר עליהם לשון "תועבה" מדובר בעריות שהבא עליהם חייב כרת, ובחייבי כריתות לא תופס קידושין, כך לגבי איסור אתנן זונה מדובר בזונה שלא תופס בה קידושין, וזה שייך רק בזונה נכרית, אבל זונה ישראלית תופס בה קידושין ואתננה לא נאסר.

וכהן הבא עליה: וכהן הבא על זונה גויה אינו לוקה משום "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו", לפי שהתורה אמרה שלא יחלל את זרעו, וכהן הבא על גויה אין הוולד זרעו, אלא זרעה של הגויה. אבל כהן הבא על זונה ישראלית (= אשה ישראלית שאסור לו לבוא עליה) לוקה, כיון שחילל את זרעו.

*

אחים שהם שותפים בנכסים שקיבלו בירושה מאביהם, יש שני אופנים בשותפות זו.

1. שהאחים חילקו ביניהם את הנכסים שירשו, ואח"כ חזרו והשתתפו באותם הנכסים. 2. שעדיין לא חילקו ביניהם את הירושה, והשותפות ביניהם היא רק מחמת שהם ירשו את אותם הנכסים.

ויש הבדל בין שני האופנים הנ"ל, לגבי מחצית השקל ולגבי מעשר בהמה.

בזמן שבית המקדש היה קיים היו נותנים 'מחצית השקל' לצורך קניית קרבנות ציבור, וכל אחד היה חייב להוסיף מטבע קטנה בנוסף על מחצית השקל שנתן, בשביל עמלת הפריטה של מטבע המחצית למטבע שקל. המטבע הזו נקראת 'קלבון'. ואפילו שני אנשים שנתנו שקל שלם בשותפות לצורך 'מחצית השקל', חייבים להוסיף שתי קלבונות, למרות שיש כאן רק פריטה אחת, כי הם שני אנשים שונים וחכמים לא חילקו בין המקרים. אבל אב שנותן מחצית השקל עבור בניו מוסיף רק קלבון אחד.

ולכן אם השותפות בין האחים היתה באופן שחילקו את הירושה ואחר כך השתתפו, הרי דינם כסתם שותפים, שהדין הוא שאם נתנו שני האחים שקל אחד

ביחד מהממון המשותף, חייב כל אחד מהם לתת קלבון. וכשהשותפות היא באופן כזה, הרי שדינם שותפים הפטורים ממעשר בהמה.

אבל אם השותפות ביניהם היא באופן השני, דהיינו שעדיין לא חילקו ביניהם את הנכסים שירשו. הנכסים הללו נחשבים כאילו הם עדיין ברשות אביהם, ואין האחים נחשבים כשותפים בהם. ולכן הם חייבים לעשר את הולדות שנולדו להם בשותפות. ומאידך הם פטורים מן הקלבון, דהיינו שאם נתנו שני אחים ביחד שקל אחד, אינם חייבים להוסיף קלבון שני, כיון שהנכסים נחשבים כאילו הם של אביהם, והרי זה כאילו נתן אביהם את השקל עבורם, וכאמור אב הנותן שקל עבור שני בניו פטור מלתת קלבון שני.

משנה: האחין השותפין, כשחייבין בקלבון וכו': האחים שירשו את נכסי אביהם. במקרה שהם חייבים לתת קלבון על כל אחד מהם (אם הם יתנו שקל ביחד), אז בהכרח שהם פטורים ממעשר בהמה. ואילו כשהם חייבים במעשר בהמה, בהכרח שהם יהיו פטורים מלתת קלבון נוסף (אלא רק קלבון אחד).

והמשנה מפרטת:

קנו מתפיסת הבית חייבין ואם לאו פטורין: אם הם 'קנו' כלומר ירשו את הנכסים, ועדיין לא חילקו ביניהם את הירושה. הנכסים נחשבים עדיין כנכסי אביהם, ולכן אין הבהמות נחשבות כבהמות של שותפים, והם חייבים לתת מעשר בהמה. אבל הם פטורים מלהוסיף קלבון שני על מחצית השקל, כיון שהדבר נחשב כאילו אביהם נותן עבורם את מחצית השקל, וכאמור הדין הוא שאב פטור מלהוסיף קלבון שני על מחצית השקל שנותן עבור בניו.

חלקו חזרו ונשתתפו חייבין בקלבון ופטורין ממעשר בהמה: אבל אם הם חילקו ביניהם את הירושה ואח"כ חזרו והשתתפו, דינם ככל השותפים. ולכן אם שני האחים נותנים ביחד שקל שלם למחצית השקל, הרי כל אחד ואחד חייב להוסיף קלבון על מחצית השקל שלו כדין כל השותפים. ופטורים מלתת מעשר בהמה כדין שותפים רגילים.

גמרא: תנו רבנן: נאמר "יִהְיֶה לָךְ" ללמד שדוקא מה ששייך לך בלבד חייב במעשר, ולא בהמה של שותפות. הברייתא שואלת: **יכול אפילו קנו בתפיסת הבית**: כלומר

גם אחים שירשו את בהמות אביהם (ולא חילקו את הירושה) לא יהיו חייבים במעשר בהמה? ומשיבה: **תלמוד לומר "יהיה"**: לשון זה מתפרש שמכל מקום צריך לעשר.

קושיא: **והאי בבכור כתיב!** והרי הפסוק "יהיה לך" מדבר בכלל על בכור ולא על מעשר. תירוץ: **אם אינו ענין לבכור וכו'**: אם הפסוק אינו נצרך ללמד על בכור, תן אותו ללמד על מעשר בהמה. ('אם אינו ענין' זו אחת מהדרכים שהתורה נדרשת בהם). הסיבה שהוא לא נצרך לבכור, משום שבכל מקרה דין בכור הוא גם בשותפות, כפי שלומדים מהפסוק "**ובכורות בקרכם וצאנכם**" בלשון רבים, דהיינו שגם בשותפים יש בכור.

*

אמר רבי ירמיה: באחים שחלקו יש ארבעה מקרים. יש מקרה שהם חייבים גם במעשר בהמה וגם בקלבון למחצית השקל. יש מקרה שהם פטורים מזה ומזה. יש מקרה שהם חייבים בקלבון ופטורים ממעשר בהמה. ויש מקרה שהם חייבים במעשר בהמה ופטורים מן הקלבון. ורבי ירמיה מבאר.

חייבין בזה ובזה – שחלקו בכספים ולא חלקו בבהמה: אם הם חילקו רק את הכספים שקבלו בירושה ולאחר מכן חזרו ונשתתפו בהם, אך לא חילקו את הבהמות. לגבי הכספים הם 'שותפים' וחייבים לתת קלבון, לגבי הבהמות מכיון שהם לא חילקו אותם הם לא נחשבים 'שותפים' בהם וחייבים במעשר בהמה.

פטורין מזה ומזה – שחלקו בבהמה ולא חלקו בכספים: מכיון שהם חילקו את הבהמות (וחזרו ונשתתפו) הם 'שותפים' ופטורים ממעשר, ומכיון שלא חילקו את הכספים הרי זה כאילו האבא שוקל עליהם ופטורים מקלבון.

חייבין בקלבון ופטורין ממעשר בהמה – שחלקו בזה ובזה: מכיון שהם שותפים בשניהם, והדין הוא שלגבי קלבון שותפים חייבים ולגבי מעשר הם פטורים.

חייבין במעשר בהמה ופטורין מן הקלבון – שלא חלקו בזה ובזה: מכיון שהם לא שותפים בשניהם, ממילא לגבי מעשר הם חייבים ולגבי קלבון הם פטורים.

קושיא: **פשיטא!** ומה בא רבי ירמיה לחדש? תירוץ: **'חלקו בבהמה ולא חלקו בכספים' איצטריכא ליה:** היה מקום לחשוב שבמקרה הזה, מכיון שהם התחלקו

בבהמות הם גילו דעתם שהם עושים חלקוה בירושה, וממילא הם כבר יתחייבו גם בקלבון. קמ"ל שעד שלא חילקו את הכספים הם פטורים.

*

אמר רב ענן: מה שאמרנו שאם האחים חלקו ביניהם את נכסי אביהם וחזרו והשתתפו הם נחשבים כשותפים, זה רק כאשר הם חלקו גדיים כנגד תיישים וכדומה. כלומר שלא נטל כל אחד מהמין שנטל אחיו, אלא עשו שׁוּמה כמה כל מין שווה כנגד המין השני וחילקו ביניהם. שאז כל אחד מהם נחשב כ'לקוח' (= כאילו הוא קנה את הבהמות מאחיו), והקונה בהמות פטור מלעשר אותם.

אבל אם חלקו גדיים כנגד גדיים, א"כ הוברר שמה שהוא נטל זה חלקו בירושה משעה שמת אביו (שהרי כל אחד מהם ירש חצי מהגדיים, וכשהם מתחלקים בגדיים, אנו אומרים 'יש ברירה' = דהיינו מתברר שכל אחד קיבל את החצי שירש מתחילה). ולכן על כל אחד לתת מעשר בהמה מהגדיים העכשויים, כיון שהם לא שותפים בגדיים הללו אלא כל אחד נחשב ל'יורש' החייב במעשר בהמה. ואף לאחר שיחזרו וישתתפו הם חייבים במעשר בוולדות שיוולדו מהגדיים, כיון שכשהם חוזרים ומשתתפים הירושה חוזרת למקומה והכל נחשב לממון אחד ואין זו שותפות הפוטרת. (משום שכל חלק מוגדר כ'ירושה' וממילא כשחוזרים ומשתתפים הם מחזירים את כל הירושה לקדמותה).

ורב נחמן אמר: רב נחמן חולק על רב ענן. אפילו אם חלקו גדיים כנגד גדיים הם נחשבים ל'לקוחות', משום ש'אין ברירה' כלומר אנו לא אומרים שהוברר הדבר שמה שכל אחד נטל זה חלקו בירושה, אלא כל אחד בעצם 'קונה' מאחיו את הגדיים. ולכן הם פטורים ממעשר בהמה. משום שהגדיים העכשויים פטורים משום 'קונה', והוולדות שיוולדו להם לאחר שישתתפו פטורים משום 'שותפות'.

רבי אלעזר ורבי יוחנן נחלקו במחלוקת רב ענן ורב נחמן, בסגנון אחר.

ורבי אלעזר אמר: כל זה דוקא כשהם חלקו 9 גדיים גדולים לאחד כנגד 10 גדיים קטנים לשני, או להיפך. שאז הם עשו שׁוּמה והם נחשבים כלקוחות ולכן הם פטורים וכנ"ל. אבל אם הם חלקו 9 כנגד 9, ו–10 כנגד 10, אנו אומרים ש'יש ברירה'

וכל אחד קיבל את חלקו המגיע לו מהתחלה וממילא הם לא שותפים וחייבים במעשר וכנ"ל. וזהו כרב ענן.

ורבי יוחנן אמר: אפילו חלקו ט' כנגד ט' ועשרה כנגד עשרה, אנו לא אומרים שכל אחד קיבל את חלקו המגיע לו מתחילה, משום ש'אין ברירה', אלא כל אחד קונה את החלק מחבירו והם פטורים וכנ"ל. וזהו כרב נחמן.